

ALBERT BERGSTRÖM

AFFÄRSTRYCK
ENGWALL & STRÄHLE
Aktiebolag

Stockholm
1957

Över sin fader Olof Bergström utgav sonen Albert 1927 en minnesskrift, vilken 1951 blev utvidgad.

Den minnesskrift, som här föreligger över Albert Bergström, är baserad på mina egna minnen och på uppgifter, som jag fått av bröder och systrar.

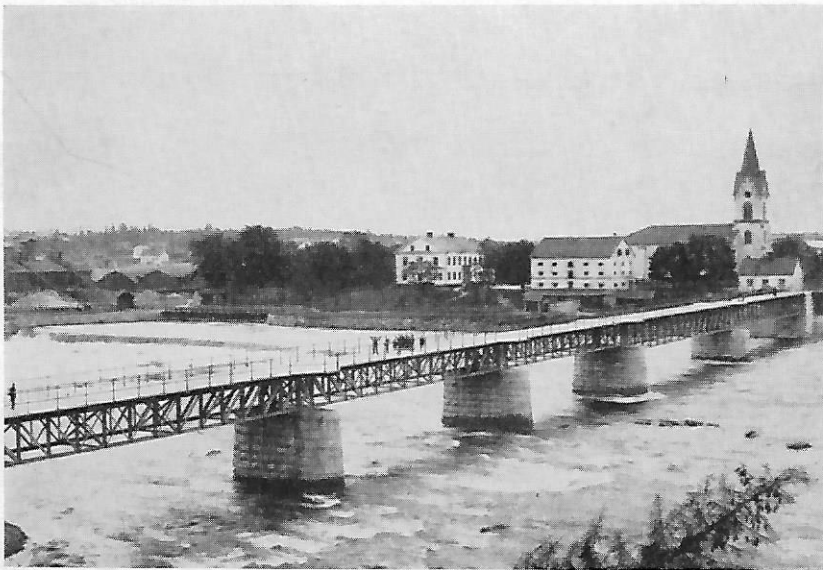
Från främmande håll kommande uppgifter om Fars tidigare liv och verksamhet ha här ej medtagits eller endast ytligt berörts. Det är i huvudsak upplevelser under perioden 1885—1916, då Far hade sin verksamhet vid Bosjö Bruk, som här relateras.

Mina minnen av Far, vilka nu omfatta en tid av 70 år, ha upptecknats först ett kvarts sekel efter hans bortgång 1928. En del upplevelser ha kanske blivit bortglömda. Men vad vi fingo erfara genom att följa honom i hans tankars och känslors värld, har ej kunnat utplånas.

Stockholm 24 april 1957.

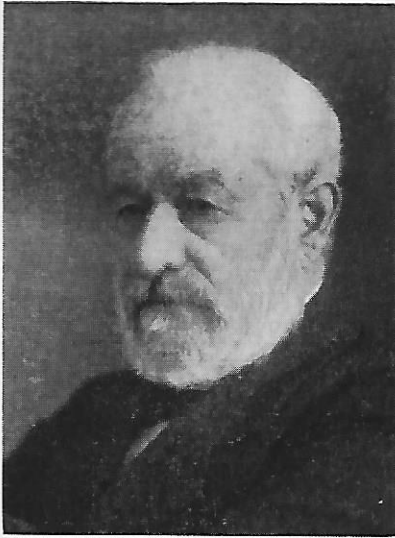
Hilding Bergström

Bergström, Albert. Född 24/4 1847 i Fernebo förs. af Vermlands län. Örebro hög.elem.lär. 59—62 och tekniska elem.-skolan 62—65. Teknolog.Inst. ord.e. 65—67, M. Anställd vid jernvägs- och vattenverksbyggnader somr. 65 och 66. Byggmästare vid Grecksåsars masugn i Nerike som. 67. Ritare hos ingenjör W. Wenström i Örebro 67—68. Utförde byggnader vid Utö grufvor i Södermanland 68. Sysselsatt med konstruktioner af turbiner för diverse gruf- och andra byggnader vid Persberg och i trakten af Filipstad 68—69; med

Avesta

I det vita huset till vänster kommo 5 stycken av syskonskaran till världen

Albert Bergström
24/4 1847—7/5 1928

Maria Bergström
24/8 1853—22/2 1922

Föräldrar

Olof Bergström - Brita Catharina Nilsson Georg Dahl - Maria Hasselblad

De 12 barnen (omkring 1901)

utförandet af såg, qvarn och andra byggnader som. 69; med konstruktioner och byggnader af Lundinska gasgeneratorer och regenerativa ugnar m. m. vid Munkfors bruk i Vermland 69—70. Smidesbokhållare vid Munkfors bruk 70—71. Ingeniör vid Hofors bruk i Gestrkland 72. Konstruktör och byggmästare vid Avesta bruk i Dalarne 73—75. Företog under samma tid resor till England och Tyskland. Förvaltare vid Avesta jern- och sågverk 76—84.

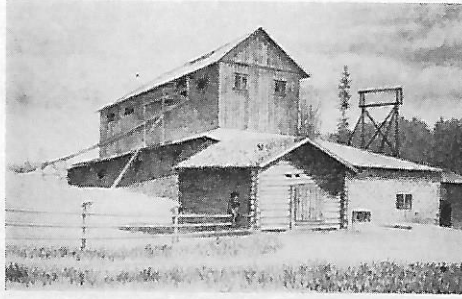
Köpte tillsammans med sin broder Vilhelm, Bosjö Bruk. Bosatt ett år i Filipstad, under vilken tid han arbetade för Finshyttan. Kom jan. 1885 till Bosjön, som han avyttrade 1916, bodde sedan i Stockholm, Trosa och slutligen i Djursholm.

Gift 1874 med Maria Dahl. Barnen voro 12 st., af vilka 5 födda i Avesta, 7 på Bosjön.

Albert och Maria Bergströms barn äro

Astrid M.	född	1875	12/5
Ingrid A. M.	»	1877	16/2
Ragnhild B.	»	1878	7/10
Hilding O. V.	»	1880	8/11
Signhild E. C.	»	1883	15/5
Alfhild I. U.	»	1885	15/9
Ovar B. A.	»	1887	7/10
Nanna A.	»	1889	1/11
Gunde K. E.	»	1891	13/12
Bele L. W.	»	1893	12/11
Berith I. V.	»	1896	15/1
Vale G. D.	»	1898	10/11

Alla barnen äro nu i livet. Deras sammanlagda åldrar var 31/12 1955 832 år, 5 månader, 27 dagar. Barnbarn och barnbarns barn 1955: 29 och 41 st.

Hytta

A. Bm

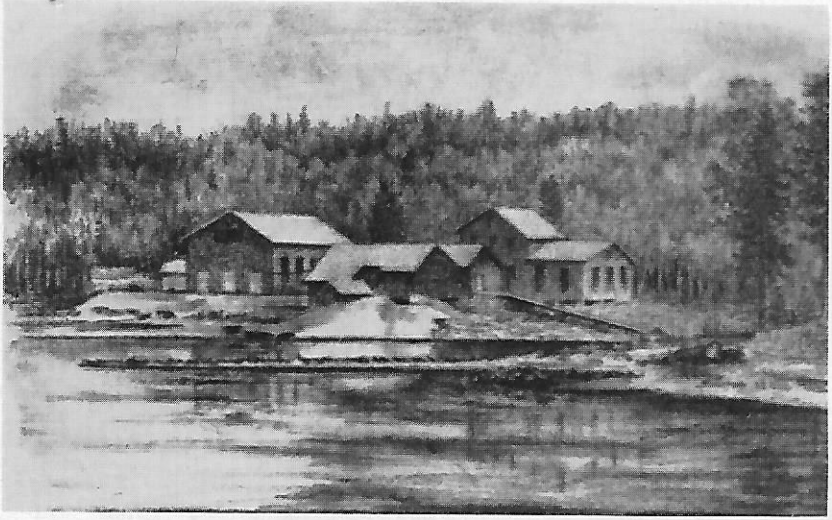

Hemmet i skogen

Då Far kom till Bosjön, fanns där en kvarn och ett sågverk, vilket senare förde tankarna tillbaks till medeltiden. Järnets tid var här förbi. — Egendomen måste ge avkastning. Det fordrades pengar för folkets avlöning, för betalning av räntor. Det blev allt flere medlemmar i familjen, som skulle ha mat, kläder och framför allt uppfostran och utbildning. — Ett sågverk uppfördes med tillhörande snickerifabrik och ett träsliperi. Kraft fordrades ju för anläggningarna. C:a 12 km kanaler grävdes, vilka från högre belägna sjöar förde vattnet på tillräcklig höjd över Bosjön, i vilkens närhet såväl såg som sliperi

Den gamla herrgården

Såg och snickerifabrik

A. Bm

Kanalen från Stora Hafsjön

A. Bm

skulle ligga. Det var ett väl planerat och drygt arbete. Kanalerna fingo även en annan betydelse. De utgjorde nämligen i drift billiga transportleder för virket, som skulle föras till såg och sliperi.

Far ordnade 1912—1913 en smalspårig järnvägsförbindelse mellan Bosjön och Lindfors.

Om järnvägen Bosjön—Lindfors sade en gång Far till mig: »Det hade varit bättre göra en väg för lastbilstrafik». Vid tiden för järnvägens byggande var emellertid lastbilstrafiken ej så utvecklad. Far betonade att han ej ville ha detta sitt förslag omtalat. Han trodde, att folk för denna hans idé skulle anse honom som fantast.

Skulderna ökades kraftigt genom dessa anläggningar. — En säker inkomstkälla var emellertid virkesförsäljning på rot. Flottled fanns ju från Bosjön och överliggande sjöar till Svartån ned till Vänern. Skogen blev nog ganska hårt brukad. Barnens uppfostran och utbildning var dock innerst Föräldrarnas stora mål.

*

31 år bodde Far med familjen på Bosjön, ett 1600-tals järnverk.¹ Det var 2 mils knagglig, backig landsväg till Filipstad där de närmaste stadsgrannarna bodde. På egendomen arbetade inspektör, rättare, skogvaktare, skötare av stall och ladugård, folket i såg, snickerifabrik och sliperi. På egendomen fanns dessutom ca 42 torparefamiljer. — Med det läget och i den omgivningen blev en viss isolering, som satte en särskild prägel på förhållanden och folk. — Resurserna voro starkt begränsade. Skogen fick lämna medel till de många barnens uppfostran. För dem ordnades på frikostigaste sätt.

¹) Järntillverkningen vid Bosjön nedlades 1880. Malmen togs från Nordmarken, 1 1/4 mil därifrån på vinterföre. Landsväg fanns ej. Det kunde inträffa att erforderlig mängd malm ej hann fram med föret. Malmen måste då på hästrygg klövjas över skogen.

Dottern Berith Bergström har under utarbetande Bosjö Bruks Historia.

Syster Inga
Hemmets goda fe, som vi alla äro så stor tack skyldiga

Det kunde vara ensamt borta i skogen

Vår livsföring var mycket enkel. Enklaste men riklig kost, hårda bäddar, madrasser i allmänhet stoppade med halm, kakelugnar. Ett tjugotal fotogenlampor att ansa hörde till Mors arbeten.

Denna enkla livsföring var till stor nytta. Man stod rustad för svårigheter och kunde uträtta vilket ärligt arbete som helst.

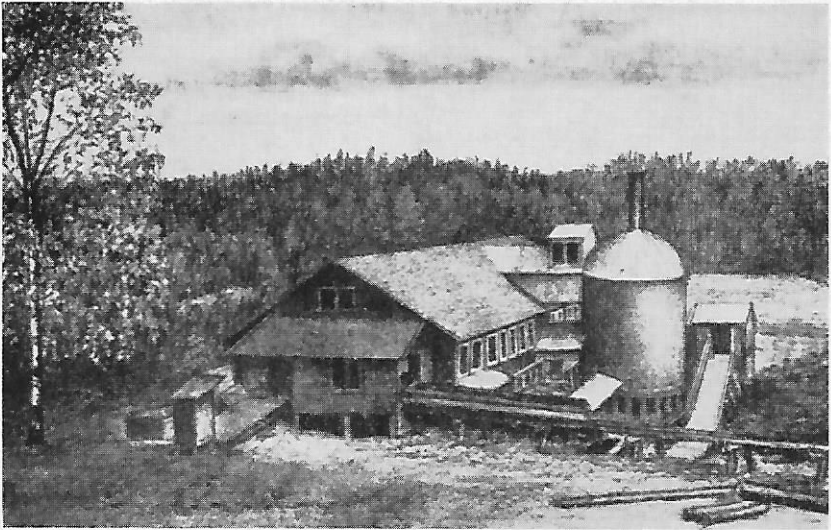
För Far blev det ej tillräklig tid över för ett slutligt utformande av den rikedom på idéer och uppslag, han alltid hade. Han kunde ej tillfredsställande kontakta andra för utbyte av tankar och åsikter. Kanske isolerade han sig för mycket. Var intresserad av sällskap men tyckte ej om vanligt sällskapsliv och trivdes bäst hemma.

Som sagt, den enkla livsföringen har varit oss till stor välsignelse. Vi ha kunnat glädjas åt saker för vilka andra ej haft någon som helst känsla, och vi ha fått vapen mot de svårigheter, som i en eller annan form måste möta oss.

Här kan endast givas några antydningar om ett liv, som fördes i ett hem långt bort i skogen och under åtminstone i vissa fall sär-egna förhållanden.

Tankarna gå ofta till Fars isolering under Bosjötiden, som inträffade under hans krafts dagar, till de små resurserna, som stodo honom till buds, och de därmed följande svårigheterna för en naturlig utveckling av hans rika gåvor. Man ville ha honom som chef för större företag. Jag betvivlar att han blivit lyckligare som sådan. Vid Bosjön hade han dock sin personliga frihet, och den var med hans känsliga sinnelag honom mera värd än samhällsställning, rikedom och ära. Han var också en alltför genomärlig natur för att kunna utöva den diplomati, d.v.s. brist på uppriktighet, som redan på den tiden kunde vara nödvändig för att längre tid sitta som chef för ett företag med främmande delägare.

Våra tankar gå så till Mor. Det är med smärta vi tänka på hennes kärleksfulla, försakande och över allt förnuft strävsamma liv — hur krafterna kunde ta slut, trots den järnhårda viljan. Då kommer

Slipverket

A. Bm

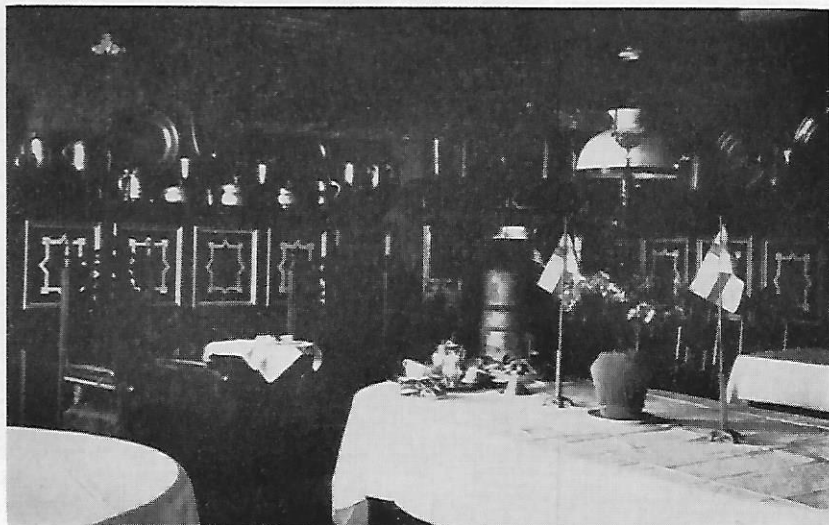
det oss för att det varit lyckligare, om vi ej hamnat långt bort i skogen.

Mor var gladlynt till sin natur, hon skrattade åt ett gott skämt. Hennes tankar voro klara och logiken glänsande.

Ofta brukade jag kyssa Mors av grovarbete hårt angripna händer. »Att du kan kyssa något så fult», sa Mor. »Mamma har de vackraste händer i världen», svarade jag. Det var sant.

Då tanken faller på Fars motion för kvinnans rösträtt, kan jag se Mor så levande, hur hon styr och ordnar. Så vacker Hon är och hur Hon lyser av kärlek, medkänsla och rättrådighet. Det är sagornas bästa Himmel. — Någon gång kommer lidande och sorg in i bilden. Då förebrår jag mig hur obetänksam jag kunde vara och hur litet jag gjorde för att glädja Mor i Hennes pliktuppfyllda, till bristningsgränsen strävsamma liv. —

Mor har givit och fått det största av allt: Minnet av en kärlek,

Kaminen i kakelugnen (matsalen Bosjön)

A. Bm

som går genom generationer och som bevarar det som gott är hos människor som komma.

När mörker och ängslan är på väg, då kan jag höra min egen röst: »Hjälp oss Mor». Det är kraften hos en tro, orubblig i kärlek och förtröstan, som ropar — en religion — grundad på verkligheten, och som ej kräver mysticism för sin tillvaro och sitt bestånd.

*

Vintern kunde vara bister på Bosjön. Vedeldade kakelugnar gävo värme. Det hände att vattnet var fruset i tvättfaten på mornarna i kontorsbyggnadens sovrums. Då var ju ingenting annat att göra än att springa upp ur sängen i nattskjorta, pyjamas voro då ännu ej uppfunna, och få eld i kakelugnen. — Far konstruerade en kamin, att insättas i kakelugnar. Temperaturen steg genom denna anordning hastigt i rummet och samtidigt uppvärmdes kakelugnen, som sedan

höll värmten. Anordningen fungerade utmärkt och infördes på flera andra ställen.

*

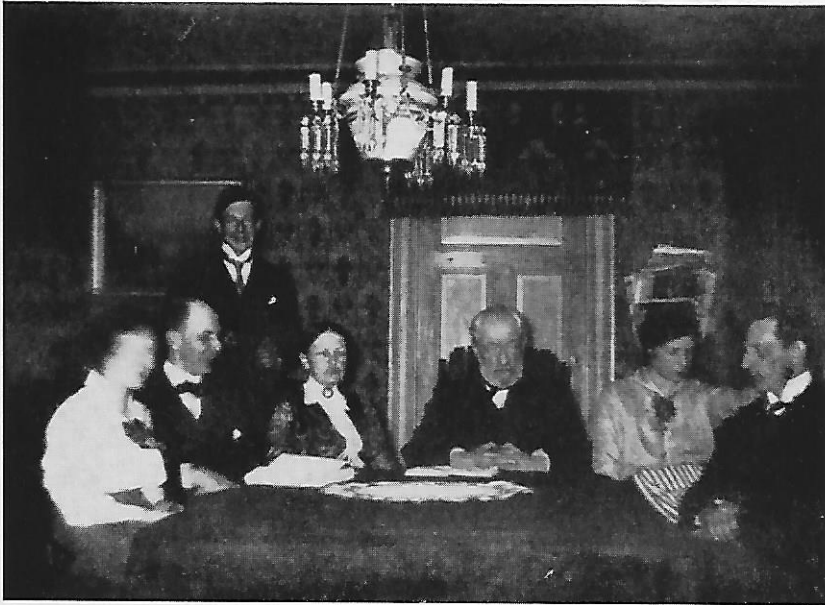
Far hade ett mycket livligt intresse för allt som rörde naturen. Han skaffade sig stora kunskaper och hade förmåga att meddela sitt vetande till oss barn. Hans fantasi, hans idérikedom var storartad, men allt höll sig inom denna verklighetens värld. — Han gav oss mycket som vi haft glädje av hela livet igenom, mycket som fyllt ut tillvaron på bästa möjliga sätt.

Jag minns kvällarna i vardagsrummet, där familjen brukade samlas. Han lät oss resa från de eviga isarnas land till varma länder. Djur, växter, berg och mineral sågo vi på vägen. Vi fingo lära oss, att hedningarna voro lika bra som de kristna, åtminstone innan de förstnämnda kommit i beröring med de sistnämnda. Vi voro guldgrävare, jagade stora, vilda djur och fångade besynnerliga fiskar. Till och med valfiscen gick ej fri för våra harpuner. Det som kanske glädde oss mest på resorna var blomsterprakten i alla dess variationer. Vi lärde oss växters latinska namn, som vi uttalade med en viss osäkerhet. Resorna blevo minnen för livet.

Far gjorde utflykter med familjen t.ex. till Sättra, ett de vilda växternas paradiset. *Mulgedium* växte här i kapp med *Onoclea*: *Circea* och *Convallaria Verticillata* funnos här och många växter, som ej slagit sig ned på någon annan plats nära Bosjön. Under dessa utflykter lärde oss Far mycket, som vi ännu i dag ha nytta och glädje av.

*

Ofta hände det, att folket gjorde sig illa. 42 torp hörde till egendomen. Torparna voro skogsarbetare, och det kunde inträffa att yxa och såg kommo till användning på orätt ställe. — Sår skulle

Far läser och berättar i vardagsrummet

sys ihop m.m. o.s.v. Det var 2 mils besvärlig väg till läkare. Far tjänstgjorde med skicklighet i dennes ställe. Härvid hade han god hjälp särskilt av sin äldsta dotter Astrid. Än i dag kan jag se de krokiga, grova nålarna med råsilke, hur gubbarna, som annars ej voro så ömtåliga, bleknade, då de kände nålen, hur det tvättades med sublimatlösning, hur kvickt och lätt allt gick till väga. — Jag fick vara med och se på. — En treårig torpargosse brände sig svårt. Det gällde gossens liv. Far vårdade sig kärleksfullt om honom, ordnade så att en bäge slogs över pysens säng, så att ej kläder av något slag kommo i beröring med den brända kroppen. Dottern Signhild skötte sedan gossen med skicklighet, och han blev vid liv, vilket med all säkerhet ej skett, om läkares föreskrifter följts, vilka bl. a. innehöllo resa efter häst den knaggliga vägen till Filipstad.

Kvarnbackarna A. Bm

Mitt tuggande om minnena från Bosjötiden, sår och syende, var, skulle jag tro, anledningen till att vår äldste son blev läkare.

*

Vintern 1885 avbröts vardagslivet av en för skogens folk uppiggande tilldragelse. En björn blev med yxa till hälften dödad av en timmerhuggare, som därigenom räddade sin broder från vidare misshandel. Brodern var nog illa tilltygad förut. Den stackars björnen blev sedan fullständigt avlivad av jägare. Det går många historier om den björnjakten, vars slutresultat jägarna hade litet att berömma sig av. Far har berättat den med sanningen överensstäm-

Den stackars Bosjöbjörnen † 1885

mande jakthistorien och Björn-Per själv relaterade för mig 68 år efter händelsen hur det gick till, när björnen kom upp ur idet och angrep brodern Gustaf, och hur Per skickligt hanterade björnen med yxan. Björnens död firades på många sätt. Det skrevs vers, åts middagar med björnpalt. (Blodet till palten härstammade från en ko i Filipstadstrakten). — Minns, att jag blev bjuden att äta av ramarna, men kunde ej. De liknade mina egna fötter t.o.m. till färgen, som dessa ibland kunde ha.

Det preparerade, lagade och med uppstoppat huvud försedda björnskinnet finnes i mina systrars, Ingrid, Ragnhild och Berith, ägo.

Det må vara mig tillåtet att här göra en liten avvikelse. Den bekante Carl Sahlin, historieforskare m.m., har berättat för mig, att han låtit utreda, var och när de sista björnarna dödats i mellansverige. Fann så mycket riktigt Bosjöbjörnen, men även en björn, som slutat sin tillvaro i Närke 1887. Sahlin skrev om sina rön. Han fick emellertid någon misstro till närkesbjörnen och fann efter forskning i arkiv, att denna björn var en skogvaktare lydande namnet Björn. Heder åt en forskare, som erkänner egna misstag.

Jakten, särskilt den på älg, var viktig för vårt uppehälle. 7 älgar var önskelig ranson per säsong, men ofta uppnåddes ej antalet. Hare, orre, tjäder, hjärpe och till och med grävling ingick i matsedeln. Vi pojkar blevo intresserade jägare. Även fiske var för oss ett stort nöje. Gädda togs i myckenhet på våren och saltades ned. »Slom» fångades i not vid islossningen och kunde fås i stora kvantiteter.

Vi kände oss duktiga, när vi kommo hem med villebrådet, berättade om vår skjutskicklighet o.d., som hör jägarhistorier till — ansågo att Mor skulle vara stolt över oss och våra bedrifter. Vi tänkte nog inte på, att hon, även då det gällde jakt, var den duktigaste. Hon hade det besvärliga arbetet med att göra villebrådet tjänligt till föda, ett arbete, som ej var förenat med äventyrets spänning och nöje.

*

Det var 1916. Far ringer mig. Han vill, att vi skall jaga tillsammans på de kända markerna, innan fädernegården kommer i annans ägo. Jag reser omedelbart. — En räv kom inom skotthåll, och vi hade så ett samtal på en kolbotten nära mickels döds- och pälsavtagningsplats. I min enfald säger jag: »Nog är det synd att sälja en sån här egendom, den kommer aldrig mer i enskild ägo». Far blir allvarsam. Det föreföll som om han tänkte: »Det vet du föga om». Det var ju alldeles riktigt. För att få min dumhet sänkt i glömskans hav, sa jag »Det är kanske bäst. Stora skulder har det varit på egendomen och mycket bekymmer med den». Då säger Far »Jag kan säga dig en sak: om det ej varit så stora skulder och så mycket bekymmer, hade vi kanske blivit degenerade allihop». Jag böjde mig för den stora sanningen. Många, många gånger har sedan detta yttrande kommit mig i tankarna.

Far och Mor ville se barn och barnbarn på Bosjön, innan en annan ägare kom

Sonen Bele har meddelat:

Det blev en och annan gång s.k. bönemöten på Bosjön. Det kom folk långväga ifrån. Det predikades och sjöngs. En gammal orgel fanns även i skolsalen, där mötena höllos. Far gjorde inga invändningar mot dessa sammankomster, men han framhöll, att tiden här borde utnyttjas även på annat sätt. — Jordbruksfrågor kunde dryftas och även andra frågor, som hade mera direkt samband med trivseln i hemmen. Mötena voro naturligtvis frireligiöst betonade. Det fanns även predikanter bland Bosjöfolket. De kunde uttrycka sig enkelt och naturligt.

Under Bosjötiden var Far riksdagsman i första kammaren 1892—94, och 1902—11. Hans motioner äro här angivna.

Utdrag ur motionen för kvinnans rösträtt bifogas.

Motionen om statens bidragande med medel för forskning på träområdet är av särskilt intresse. För denna motion finnes i det följande närmare redogjort.

Albert Bergströms motioner 1902—1911

1. 1902 motion nr 19 i Första Kammaren af Alb. Bergström m. fl. om anslag till bildande av en lånefond för torfindustriens understödjande.
2. 1902 motion nr 30 i Första Kammaren af Alb. Bergström ang. skrifvelse till Konungen i fråga om främjande af ett mera ekonomiskt tillgodogörande af virkestillgången i skogarne.
3. 1903 motion nr 20 i Första Kammaren af Alb. Bergström ang. förslag för uppgörande av plan till förbättrade kommunikationer i en del af Norrland.
4. 1903 motion nr 30 i Första Kammaren af herr Bergström + 34 st. andra motionärer ang. skrifvelse till Konungen ifråga om åtgärder, som kunna för- anledas af beslutade höjda tyska tullsatser.
5. motion nr 62 i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts prop. ang. ändrade bestämmelser rörande trafikerandet af järnvägen Gellivare—Riksgränsen m. m.
6. 1904 motion i Första Kammaren af Bergström och Stephens ang. skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till åtgärder ägnade att höja värdet å statens skogar och afkastningen af dess skogsmarker.
7. 1904 motion nr 54 i Första Kammaren af Bergström och Olsén i anledning af Kungl. Maj:ts prop. om anslag för påbörjande af fullständiga undersökningar rörande den s. k. inlandsbanan.

8. 1905 motion nr 28 i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts prop. ang. lönerreglering för lärare vid folkskolor m. m.
9. 1906 motion nr 5 i Första Kammaren af Bergström och Stephens ang. skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af redogörelse för statens skogsparkers ytvidd, produktionsförmåga och förvaltningskostnader m. m.
10. 1906 motion nr 20 i Första Kammaren af Hammarström och Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till ändring af förordningen ang. skogsafgifter den 24 juli 1903.
11. 1907 motion nr 18 i Första Kammaren af herr Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag till åstadkommande för statens räkning af ett järnverk vid den blifvande inlandsbanan.
12. 1907 motion nr 26 i Första kammaren af herr Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om löne- och pensionsreglering för småskollärare m. fl.
13. 1906 motion i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts prop. ang. en mellan Sverige och tyska riket afslutad handels- och sjöfartstraktat, m. m.
14. 1907 motion nr 45 i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts prop. nr 28 med förslag till ändrad lydelse af vissa paragrafer i regeringsformen och riksdagsordningen m. m.
15. 1908 motion nr 17 i Första Kammaren af herr Bergström om verkställande af i samband med pågående utredningar för Inlandsbanan af undersökning för trafik, från Frykensäarna eller Glafs fjorden till Västkusten.
16. 1908 motion nr 31 i Första Kammaren af herr Bergström m. fl. ang. förhöjning af anslaget till Statens Skogsförsöksanstalt.
17. 1909 motion nr 42 i Första Kammaren af herr Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om undersökning i fråga om lämpligheten af statsbelöningar för märkligare framsteg på produktionens område.
18. 1910 motion nr 20 i Första Kammaren af herr Bergström ang. pröfnings huruvida omsättningskatt bör påläggas äfven andra näringar än skogshanteringens samt eventuellt ang. ändring i lagen om skogsaccis.
19. 1910 motion nr 24 i Första Kammaren af herr Bergström ang. utredning i fråga om placering af penningförvaltande institutioners kapital m. m.
20. 1910 motion nr 25 i Första Kammaren af herr Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande under viss förutsättning, af förslag till hypoteksinrättning för kommunikationsföretag.

21. 1910 motion nr 28 i Första Kammaren af herr Bergström ang. skrifvelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om smärre, i skogsbygder anlagda järnvägars betydelse för den allmänna ekonomiska utvecklingen m. m.
22. 1910 motion nr 76 i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till förordning om inkomst- och förmögenhetsskatt
23. 1911 motion nr 109 i Första Kammaren af herr Bergström i anledning af Kungl. Maj:ts prop. ang. anläggning af statsbana från Veittijärvi till Karungi samt från Karungi till Matarengi m. m.

*

Motioner om kvinnans rösträtt inlämnades 1907 och 1911. Av motionen 1907 anföres här avslutningen.

Tiden är nu sådan, att för dem finnas i regel ej tjänare att få. Innan mannen går i sitt arbete på morgonen, skall husmodern således hafva hans morgonmat och kanske matsäck för dagen lagad. Sedan han gått, har hon kreaturen att ordna med och sörja för och att taga vara på hvad som blir ur ladugården. Vidare har hon barnen att väcka, hyfsa och ge mat, ofta att läsa läxor med och »nista» till skolan, om de äro i den åldern. Hemmet skall så städas och rengöras, mat lagas åt de hemmavarande, smör kärnas, ost beredas och kärl diskas. Dessemellan tillsyn af hemmavarande barn, arbete på åker, i trädgårdstappa eller potatisland, byk, bak och sömnad åt hela familjen. Sedan mannen kommit hem om kvällarna, och han och barnen fått mat och lagt sig, då har hon att taga vara på deras hvardagskläder, lappa, stoppa och kanske torka, och detta allt under det hon har små att tillse, ja, kanske i plågor väntar flera. Hvem räknar hennes arbetstimmar och trötta fjät, hvem tänker på hennes behof af hvila, hvar skall hon ens kunna få en söndag ifrån utan möda och arbete? För henne finnas inga utmärkelser och äreställen, och tiden tillåter henne ej att söka nöjen och förströelser.

Hennes plikter finnes knappast någon möjlighet att fylla så, att hon ens vinner erkänsla och tacksamhet från sin omgifning. När det likväl icke torde kunna förnekas, att det är hufvudsakligen på henne kommande generationers hälsa till själ och kropp hvilat, då låge det åtminstone närmare till hands och vore angelägnare att tillse, hvad som kan göras för henne med de många arbetstimmarna, än för männen med de få och med regelbunden hvila, och när ingenting göres härför, när från manlig sida i sammanhang med den massa sociala arbeten, som offras så mycket tid och medel på, ej ens en tanke finnes däråt, då synes sannerligen tiden vara inne för kvinnan att taga sin egen sak om hand, och faran af att neka henne få sin röst hörd i allmänna angelägenheter, att förhindra henne

ifrån att få sina intressen framförda och bevakade, den faran är både mångsidig och stor. Vi få icke med afseende härpå, som med afseende på så många andra stora frågor, komma *för sent!*

På grund af hvad jag härövan anført, anhåller jag vördsamt, att Riksdagen behagade besluta,

att svensk kvinna erhåller samma politiska rösträtt till Andra Kammaren som man.

Stockholm den 19 februari 1907.

Alb. Bergström

I motionens syfte instämmer

Gottfr. Olsén

Sonen Ovar har meddelat mig följande: Under studierna vid Teknologiska Institutet kom Far tydligen i mycket intim kontakt med sin avhållne och entusiasmerande lärare Ångström. Far berättade för mig om en del mekaniska och matematiska problem, som de tillsammans dryftade. Det var om kroppars inbördes rörelse, invecklade mekaniska problem, som givetvis måste direkt påverkat Fars uppfattning om rörelseproblemen hos turbiner.

Redan som nyutexaminerad från dåvarande Teknologiska Institutet fick Far 1867 i uppdrag att vid Grecksåsars masugn omkonstruera det otympliga vattenhjulet, som vintertid ofta nedisades, till en turbin. Denna fick vertikal axel med en på denna fästad svarvad eller tillyxad stock i vilken skovlar av tjock järnplåt voro fastsatta. Vattnet inkom från sidan.

Av Brukspatron Carl Eberhart Carlsson, Stadra, erhöll jag på sin tid tre stycken skovlar från denna turbin, en av dem med påskriften »Skovel till turbin från Grecksåsars masugn, konstruerad 1867 av ingenjör Albert Bergström».

Far var den av bröderna som fick en grundlig utbildning särskilt i matematik och mekanik. Han hade stort intresse och stor färdighet för beräkningar, vilket kom honom väl till pass bl. a. vid konstruktion av turbiner.

Under Avestatiden hade han och brodern Karl sammanträffanden för beräkningar och konstruktion av turbiner, ett samarbete som sedan fortsattes under Bosjötiden. Då konstruerades snabbgående turbiner.

Det var Far en stor tillfredsställelse att kunna stå släkten och Finshyttan till tjänst med sina kunskaper. Leverans av turbiner blev som bekant en viktig inkomstkälla för Finshyttan.

*

Genom slipmassetillverkningen vid Bosjön ställdes Far inför en del nya problem. Han började studera vedanatomi, vedfibers styrka m. m. Han kom till den övertygelsen, att träslipningsförfarandet, som det då bedrevs, ej var rationellt, och att väsentliga förbättringar här voro tänkbara.

I »Slipmasseindustriens tekniska utveckling i Sverige 1857—1950» anför verkets författare, Alf. Prydz, följande:

»En god inblick i vad man visste och vad man önskade få veta vid sekelskiftet får man av det föredrag, som ingenjören och brukspatronen Albert Bergström, Bosjö Bruk, höll i Skandinaviska Trämasseföreningen den 6 december 1898.» Prydz slutar med: »Vi få väl hoppas, att ingenjör Bergströms spådomar bli verklighet inom en icke alltför avlägsen framtid».

Föredraget, som innehåller värdefulla uppslag, visar Fars förmåga att intränga på nya områden. Man får komma ihåg att han höll sitt föredrag vid en tidpunkt, då kunskapen om träfiber och slipmassa var ringa.

Far avslutar föredraget med följande:

»Ja, helt visst är mången gång fråga om, ej blott att fibern är nog lång, utan äfven att den har stor hållfasthet i sig sjelf, och dervidlag vill jag påpeka en ljusglimt för vår tillverkningsmetod, som åtminstone våra efterkommande borde kunna göra sig till godo, att den mek. massans fiber bör ha större styrka än den kem. massans, hvilken genom kemikaliernas inverkan delvis förlorar sin hållfasthet och mången gång säkert också sin varaktighet. Att man på mekanisk väg skall kunna sönderdela veden i fullång och äfven gentemot en stor del behof ren fiber, ligger inom både möjlighetens och sannolikhetens gränser, fastän vi torde ha ett gott stycke väg och arbete dit. Vore vi der, så borde denna massa för de behof, der styrka hos papperet är hufvudsak, och der cellulösans renhet spelar mindre

rol, ha åtminstone samma värde för pappersfabrikanten som den kemiska massan. Häraf synes mig också följa, att ju långfibrigare en mek. massa är, ju mera närmar sig dess verkliga värde den kemiska massans, hvilken senare måste tillgripas som medel att upphjelpa papperets styrka, i den mån som sådan brister till följe af kortfibrighet hos den mekaniska massan.»

Det ligger något av besannad spådom i anförandet.

Far konstruerade en slipstol. Denna var utförd helt i järn. Avsikten var att åstadkomma en slipmassa med längsta möjliga fibrer. Har sett denna slipstol, vilken emellertid ej kom i funktion. Den försvann i samband med Bosjöns försäljning.

En ej obetydlig mängd massa medföljde avloppsvattnet från sliperiet och avsatte sig på sjöbotten. Far konstruerade en fiberfångare, vars princip framgår av svenska patentet nr 10172 (17 febr. 1898).

*

Det var närmast tillverkningen av slipmassa vid Bosjön, som förde Fars tankar in på nödvändigheten av att arbete nedlades för att få fram nya produkter ur trä och på så sätt ge skogen större värde. Han ansåg att detta skulle kunna ske genom forskning på träområdet. Jag var så pass till åren kommen på den tiden (gick då på »Teknis») att jag kunde följa Fars tankar.

Far, som då var riksdagsman i första kammaren, inlämnade 1902 en motion, i vilken han hemställde: »Att Riksdagen måtte i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, vilka åtgärde från statens sida lämpligen böra vidtagas för att möjliggöra och främja ett mera ekonomiskt tillgodogörande av virkestillgångarna i skogarna».

Far anför i motiveringen bl. a. följande: »Jämför man de resultat, som, med ledning af hvad jag här ovan påvisat, skulle kunna tänkas framgå ur ett systematiskt och på vetenskapliga grunder utfört arbete för bästa ekonomiska tillgodogörande af våra skogsprodukter, med

resultat i den ökade virkestillgång, som skulle bliva följden av en förbättrad skogsvård, skall man säkert icke länge tveka om den väg, man har att beträda, och hvarest kostnader och arbete lämna den ojämförligt snarast erhållna och största behållningen.

Hvad som synes angelägnast och ligger närmast till hands är således en vetenskaplig utredning på statens initiativ och bekostnad och med dess befintliga institutioners tillhjälp angående olika virkes-sorters sammansättning av organisk substans, såsom fibrin, lignin, hartser, stärkelse, socker samt dessa ämnens lösningsmedel och egenskaper under olika förhållanden såväl som sönderdelningsprodukter vid torrdestillation. Och då är det sannolikt, att man vid en dylik undersökning skall vinna resultat, som hänvisa på att virket eller produkter därav genom lämplig behandling skulle på ett ekonomiskt fördelaktigare sätt kunna tillgodogöras för andra ändamål än såsom bränsle, så synes dessutom den vetenskapliga utredningen böra fullföljas i sammanhang även i dessa riktningar, både för att kunna verkställas med minsta förlust av tid och medel och för att göra arbetet i största mån i ekonomiskt avseende fruktbarande för staten.»

Motionen blev välvilligt behandlad. Utskottet, som handhade frågan, ansåg emellertid, att ifrågavarande syfte både snabbare och vida lättare skulle kunna tillgodoses genom att motionärerna direkt vände sig till Kungl. Maj:t med en underdånig framställning om verkställande av dylika vetenskapliga undersökningar, för vilka sålänge fråga endast vore om sådana, som kunde utföras dels på laboratoriet och dels genom iakttagelsers anställande vid redan befintliga verk och inrättningar, ej erfordrades större belopp än som borde kunna erhållas från den till Kungl. Maj:ts förfogande stående manufaktur-förlagslånefonden, samt att utskottet därför, ehuru det till fullo instämde i motionärernas syfte, ansåg sig böra hemställa, att motionerna icke för det dåvarande måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda . . .»

Det uppdrogs då, 17/4 1903, åt Peter Klason att inkomma med förslag till plan för ett första arbetsår ävensom uppgift angående kostnader, som kunde föranledas av genomförandet av den föreslagna planen.

Klason fick sedan i uppdrag att leda undersökningarna bland vilka till att börja med ett stort rum lämnades för träkolning.

Av Jernkontoret tillsattes 1902 en kommitté för utredningar på träkolningsområdet, ordförande var Arvid Lindman och Peter Klason var en av kommitténs ledamöter. Jag var sekreterare. Det blev sålunda ett visst samband mellan denna kommitté och Klasons planering för arbeten för träforskningen. Kom på detta sätt att med anslag från Manufakturförslagslånefonden göra undersökningar på träområdet samtidigt som jag utförde arbeten åt Jernkontorets kommitté på samma område. Hade sålunda tillfälle att från början följa forskningen på träområdet, som den då bedrevs här i landet.

*

Bland Fars insatser på det tekniska området anföres följande:

Han införde den sedan allt vanligare anordningen med en vinsch på en pelare framför smältugnarna för framdragning av smältan. Han gjorde vidare försök, som avsågo förbättringar i bessemern genom att konstruera en konverter av mindre dimensioner (Bergströmska grytan).

För mekanisk trämassa konstruerade och uppförde han en ny typ av torkugn, som kom till användning på flera ställen.

Vidare konstruerade och uppförde han 1901 en försöksugn för kolning av trä. Kolveden kapades här för att underlätta transporten.

*

Far ansåg att statens skogar gåvo en alltför ringa avkastning, framhöll detta offentligt och med skärpa. Generaldirektör för Domänverket var på den tiden Fredenberg, förut anställd hos Arvid Lindman, Iggesund. — Fredenberg var en klok man. Han och Far blevo goda vänner och vänskapen höll livet ut.

*

Fars föredrag om träslipning och riksdagsmotionen om träforskning visa, att han var en föregångsman. Ihågkommas bör, att hans tankar härom framkommit i ensamheten utan tillgång till litteratur och utan ledande upplysningar från andra, och att upprinnelserna skedde för mer än ett halvsekel sedan. Jag var då tillräckligt till åren kommen för att förstå och värdesätta hans tankar och hans glänsande fantasi.

*

Far hade många ideella intressen. Redan då han var 14 år ritade han av »Flickan med duvorna» som jag tror efter engelskt original. Under Bosjötiden tecknade han i kol och krita. Det rörde sig mest om landskap. Han fortsatte med tecknandet under den sista perioden av sitt liv, då han bodde på Djursholm, och skänkte till barnen var sitt album innehållande kopior av teckningarna. De äro för oss värdefulla minnen.

Minst 40 av teckningarna finnas i behåll. Originalen äro spridda bland barnen, vilka i allmänhet ha kopior av teckningarna.

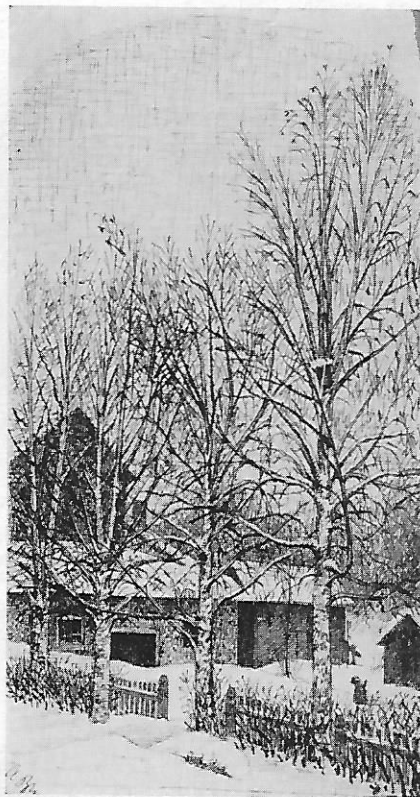
*

Kungsstenen

A. Bm

*Där hertig Karl, sedermera Karl IX, sägs
hava ätit frukost*

Hyttan

Teckning i tusch av A. Bm

Dottern Nanna Fornander har uppgjort en detaljerad förteckning över Fars skrifter, publikationer samt brevväxling och samlat uppgifter, som beröra hans verksamhet m. m. Jag hänvisar till denna förteckning.

Hans skrifter avhandla bl. a.:

Kommunikationsfrågor, landsvägar och bilar, bibanor och skogsjärnvägar, inlandsbanan — Ängturbiner, gasgeneratorer, värmebe-

Flickan med duvorna
Kopia av A. Bm

Kvarndammen

räkningar, vätets roll i framtiden, energiens oförstörbarhet — Gruv- och järnhantering, slipmassetillverkningen — Undervisning i skolor, arbetareproblem, arbetslöshetshjälp, föredrag för ungdom — Ryssland i framtiden, Europas Förenta Stater — Religionsspörsmål och filosofi.

En del av hans poetiska alster finnas i behåll.

*

Far brukade resonera och framkom då med idéer som jag ofta ej kunde uppfatta. En anledning härtill var att man ej hörde tillräckligt noga på. Och anledningen härtill var i sin tur den, att man tyckte det var för mycket som rörde sig på fantasiens område. — Man var på den tiden mer för det verkliga, det som man direkt kunde se, och hade föga känsla för att fantasien var den ursprungliga, skapande kraften.

Nu, långt efteråt, uppskattas Fars idéer på ett helt annat sätt. Han var en sökande, i tankarna jäktad människa, som av egen kraft trängde sig in i tingen och som hade sin tillfredsställelse då han fick oklarheten att vika.

Han var en föregångsman.

Hans åsikter om träforskning och slipmassetillverkning, återgivna i det föregående, och vilka framkommo för ca 55 år sedan, äro tillräckliga bevis för hans framsynthet i tekniska ting. Hans tankeverksamhet omfattade många olikartade områden.

Sonen Bele berättar följande:

»Jag kommer ihåg att Far ej var alldeles övertygad om den tidens fysikaliska och kemiska tesers oantastlighet. Han var inne på den gamla tanken att ett grundämne kunde övergå till ett annat och att övergången skedde under upptagande eller avgivande av energi, eller som han kallade det »kraft», vilken senare benämning ej överensstämde med dåtida begrepp. Minns även, att han, om jag så får säga,

hade utsvävningar i tankarnas värld. Kanske han därmed avsåg att illustrera hur relativt allting är. Han trodde på möjligheten av att varje molekyl eller atom var en hel värld för sig, måhända lika komplicerad som solens eller någon planets. Jag fick den uppfattningen att hans yttranden om atomer och atomkraft helt hade sitt ursprung i hans egna funderingar.

*

Ljungberg. Munkforstiden.

Far hade många bekanta, bland vilka E. J. Ljungberg, Bergslagens store chef, och August Strindberg särskilt komma i ens tankar.

Far och E. J. Ljungberg voro samtida vid Munkfors (1869—70). De korresponderade efter munkforstiden med varandra. Flera av Ljungbergs brev finnas bevarade. De innehålla mycket av intresse. — Fars och Ljungbergs tekniska utläggningar kunna tyvärr ej beröras här. Ljungberg fick sin underbyggnad vid Bergsskolan i Filipstad. Tydligen är det ej nödvändigt att gå igenom Tekniska Högskolan för att kunna uträtta stora tekniska gärningar.

Stockholm den 16 Jan 1878. 7

Frader Bergström!

Frédrik Nygren har återgått till
arbetet här, hvaradå han bestt mig fråga
dig om den utlymda platsen åter kom-
migen, när hans kontraktstid här
den 1 Noth. November tilländaläper.

Behöfver du honom för en skolljag
såka då annan person hit i hans ställe.
Och så ber dig säga mig några ord
härmed.

Behöfver du något gjutgods
af Antidoxim för dina nya verk
hoppas jag allt blifva behjälpsam,
men med requisition.

Skua nyheter som gå i
Örebro och studera, om ofta tillkom-
mans med din fästans och jag
är viss de hafva taligt tillkom-
mans.

Med hast af
vänner

Edlingberg

Som ett stilprov har här medtagits ett av de Ljungbergska breven.

Kanske var det bekantskapen med Far, som gjorde att Ljungberg var vänlig mot mig. I undervisande syfte framhöll han för mig betydelsen av ett distinkt skrivsätt. »När jag t. ex. skriver till min styrelse, så skriver jag så tydligt, att till och med min hustru förstår det» sade Ljungberg.

*

Under tiden vid Teknologiska Institutet (1865—1867) gjorde Far bekantskap med Strindberg, som var ca 2 år yngre än Far. Strindberg ger i »Tjänstekvinnans Son» efter allt att döma en verklighetsbild av deras sammanvaro. Han kallar sig här för Johan och Far för Axel eller ingenjören.

Ur Strindbergs skildring anföres här följande:

»Det kom en ung ingenjör i hans väg. Denne var till och med hyresgäst i vännans hus. Han observerade Johan länge, innan han gick på honom. Johan hade respekt för honom, emedan han skulle ha så gott huvud, och han var nog något svartsjuk också. Vännan förberedde Johan på bekantskapen och varnade honom. Det var en ytterst intressant person med briljant huvud, men han var farlig. Johan träffade mannen. Det var en starkt byggd värmländing, med grova, hederliga drag, ett gott barnsligt leende, när han log, vilket icke hände ofta, mera tyst än bullrande. De voro genast bekanta...»

»Under det de promenerade framåt Gamla Haga, började klockorna i staden ringa samman. Johan stannar och lyssnar: Där var Klaras förfärliga klockor, som ringt in hans sorgliga barndom, där var Adolf Fredriks, som skakat honom in i Jesus den korsfästes blodiga famn, där var Johannes, som om lördagarna förkunnat Jakobs skola att veckan var slut... Ska du gå i kyrkan? frågade vännen (Axel). — Nej, sade Johan. Jag går aldrig i kyrkan mer. — Ja, följ ditt samvete, sade ingenjören.

Det var första gången Johan uteblev från kyrkan. Det gällde att trotsa fadrens befallning och samvetets röst. Han exalterade sig och for ut mot religion och familjetyranni och han talade om Guds kyrka i naturen; talade med hänförelse om det nya evangeliet, som förkunnade salighet för alla, liv och lycka för alla. Men så tystnade han.

Strindberg 18 år.

Du har ont samvete, sade vännen.

— Ja, sade Johan. Antingen icke göra vad man ångrar, eller också ångra vad man gör.

— Det senare är bättre!» (sade Axel).

Far kunde ej i allt dela Strindbergs åsikter och allra minst hans uppförande mot föräldrarna. — I välmening och i bästa avsikt skriver Far ett delvis hårt, delvis förmanande brev till Strindberg, vilket bl. a. innehöll:

»Förr var du ett anspråkslöst älskligt barn, men nu är du en egenkär inbilsk yngling... man skall hata och förakta den nedriga usling, som i ditt oskyldiga

barnahjärta spred detta helvetiska gift... Bevisa framgent genom dina handlingar att du ej uppfattar sanningen så illa, som du hittills gjort. Tänk på att vara fördragsam, att med kärlek och mildhet överse medmänniskors fel och brister... lär dig att vara tacksam mot dina föräldrar, som lämna varje möda ospard för din verkliga trevnad och lycka, och låt detta åstadkommas av kärlek till din Gud och skapare, som låtit dig födas i denna förädlade skola till slutlig frid och salighet, beder din sörjande men hoppfulle

Axel

Sådana förebråelser passade naturligtvis ej Strindberg, som avslutar kapitlet Axel-Johan med följande:

»Johan skämdes för brytningen med vännerna, men han kände dem hinderliga och förtryckande. För övrigt, vad hade de givit honom i umgängesnöje, som han ej givit tillbaks?»

Först för ett par år sedan hörde jag något närmare om denna sammanvaro med Strindberg. Far yttrade sig mycket sparsamt om bekantskapen. Han sade en gång till mig, att Strindberg i grund

och botten var en snäll människa och gav mig något av hans verk, som jag då var för liten för att förstå.

Det är endast en fantasi, jag vet ingenting. Men fullt uteslutet är det ej, att Strindberg i sina mer eller mindre missriktade försök på det kemiska området, undermedvetet kommit ihåg Fars medryckande tal, om möjligheter att utföra saker, som andra ansågo omöjliga. Strindberg saknade omdöme på området. Far hade en glänsande fantasi, som dock hade sin gräns i vetande.

Far lyckönskar Strindberg på 60-årsdagen och får ett vykort som tack.

»Milles berättar» ger en uppfattning om Strindbergs guldmakeri i Paris.

*

Omgivning och händelser kunna ofta ge en riktigare bild av en människa än långa, detaljerade karaktärsskildringar. Fars omgivning och upplevelser ha sålunda här berörts för att antyda hans stränga, orubbliga uppfattningar och rättskänsla, hans godhet, hans önskan att vara till gagn och hjälpa andra. Bosjöegendomen och den enkla livsföringen där ge en känsla av Fars bekymmer. Hans vittomfattande kärlek, omtanke, hans vänsälla väsen och religiositet framgå av de vackra minnen vi, hans barn ha honom att tacka för. De minnena äro också oupplösligt knutna till Mor, den stora uppoffrande kärleken.

Hela livet fanns hos Far en känsla av sökandets ofrid, som tillfälligtvis kunde skingras, då fantasi och tankar visade honom möjligheten för tillkomsten av något nytt av värde.

En gång blev det tal om religiösa ting. Tron på det, som gott och sant är, ansåg jag vara nog. Far framhöll milt men bestämt, att det ej var tillräckligt, och började så tala om en Allfader. Jag förstod

ej då, vad han avsåg. Först 50 år efteråt tror jag mig ha uppfattat meningen:

Far var sant religiös, trodde sålunda ej på mänskliga påfund, som kommit in i religionerna, och vilka förståndet måste förneka. Men något finns, som ej kan förnekas: tillvaron av en skapande kraft, en Allfader, även om hans tillvaro ej kan bevisas. Tron på en Allfader är allt omfattande och verklighetsbetonad.

Där Far och Mor nu vila tillsammans finnes en bit av urberget med inskriften

ALLFADER, DIN ÄR MAKTEN I EVIGHET